

Şuşa Deklarasyonu: Türkiye'nin Güney Kafkasya Güvenlik Çerçevesinde Azerbaycan ve Gürcistan ile İşbirliğinin Önemi: Mevcut Beklentiler ve Zorluklar

Declaration of Shusha: The importance of Turkey's cooperation with Azerbaijan and Georgia in the security framework of South Caucasus: Current Expectations and Challenges

Murad ASADOV*

Öz

Bu çalışmada, Türkiye'nin Güney Kafkasya politikasında başta Azerbaycan olmak üzere, Gürcistan ile kurduğu ekonomik ve siyasi ilişkilerine askeri boyutu da dâhil, bölgesel güvenliğe olumlu yönde katkı sağlayacağı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye, bölgede ekonomik ve siyasi alanlarda başlattığı ilişkileri her iki ülkenin de çıkarına uygun olacak şekilde güvenlik alanına taşımakla Güney Kafkasya'yı bir "güvenlik bölgesi" haline getirmeye çalışmak ve bölgede Rusya-Ermenistan-İran üçgenine karşı bir denge oluşturmaktadır. Böyle ki, Azerbaycan ve Gürcistan açısından bakıldığında Şuşa Deklarasyonu, doğal müttefikleri olan Türkiye ile ilişkileri geliştirmeyi, Bakü ve Tiflis'in bölgesel jeopolitik konumunu güçlendirmeyi ve istikrarsız Güney Kafkasyada ek güvenlik garantilerini sağlamayı amaçlıyordu. Öte yandan Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan ile ilişkilerini geliştirerek bölgeye gelebilecek tehditlere karşı ittifak oluşturmuş olacaktır. Türkiye açısından Karabağ'daki savaşın etkileri Ankara'nın yeni bölgesel düzende hayati bir oyuncu olarak konumunu güçlendirecek. Gerçekten de, Türkiye'nin Güney Kafkasyada artan ayak izi, doğruya doğru, hayati önem taşıyan Orta Asya'ya, özellikle de enerji zengini Türkmenistan'a doğru rotasını daha aktif bir şekilde sürdürmesine olanak taniyacaktı. Ancak Ankara'nın bu eylemleri bölgesel amaçları olan Moskova ve Tahran'da endişelere yol açabilir. Çalışmamızın birinci bölümü, Ermenistan-Azerbaycan savaşı sonrası Türkiye'nin bölge politikası, Azerbaycan ve Gürcistan ile ilişkilerin geliştirilmesinde Ankara'nın farklı dış ve güvenlik politikası seçimlerini nasıl yönlendirdiği ve savaş sonrası Türkiye'nin Güney Kafkasya politikası kapsamında mevcut fırsatlar ve çözüm sürecindeki engellere odaklanmaktadır. İkinci bölüm, Ermenistan-Azerbaycan savaşının ardından Gürcistan'ın bölge güvenlik politikasında tutumu, üç Güney Kafkasya ülkesinde güvenliği ve dış politikaları güçlü bir şekilde etkileyen büyük tehditler incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Şuşa Beyannamesi kapsamında Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan işbirliğinin bölgede kalıcı barışa ve güvenliğe katkıları araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Güney Kafkasya, Türkiye, Azerbaycan, Şuşa Deklarasyonu, etnik çatışmalar

* Bakü Devlet Üniversitesi, Siyasi Bölümü, Doktora Öğrencisi, muradasadov@bsu.edu.az, ORCID: 0000-0003-1528-2533

Abstract

In this study, it has been tried to demonstrate that Türkiye's economic and political relations with Georgia, especially Azerbaijan, in the South Caucasus policy will contribute positively to regional security, including its military dimension. Türkiye was trying to make the South Caucasus a "security zone" by moving the relations it started in the region in the economic and political fields to the security area in accordance with the interests of both countries, and to create a balance against the Russia-Armenia-Iran triangle in the region. Thus, from the perspective of Azerbaijan and Georgia, the Shusha Declaration aimed to improve relations with their natural allies, Turkey, to strengthen the regional geopolitical position of Baku and Tbilisi, and to provide additional security guarantees in the unstable South Caucasus. On the other hand, by developing its relations with Türkiye, Azerbaijan and Georgia, it will have formed an alliance against the threats to come in the region. The consequences of the fighting in Karabakh will boost Turkey's position as a crucial participant in the new regional order. Indeed, Turkey's expanding foothold in the Southern Caucasus would allow it to follow its eastward track more aggressively, notably into critical Central Asia, particularly energy-rich Turkmenistan. However, Ankara's activities may worry Moscow and Tehran, both of which have regional goals. The first part of our study focuses on Türkiye's regional policy after the Armenia-Azerbaijan war, how Ankara guided different foreign and security policy choices in the development of relations with Azerbaijan and Georgia policy after the war. In this context, existing opportunities and obstacles in the solution process are taken into account. In the second part, the attitude of Azerbaijan and Georgia in the regional security policy after the war, the major threats that strongly affect the security and foreign policies of the three South Caucasus countries are examined. In the third part, the contributions of the Shusha Declaration and the cooperation of Turkey, Georgia and Azerbaijan to lasting peace and security in the region were investigated.

Keywords: South Caucasus, Turkey, Azerbaijan, Declaration of Shusha, ethnic conflicts

1. Giriş

21.yüzyılın ilk başlarından Güney Kafkasya sahip olduğu jeopolitik değerini daha da artırarak uluslararası rekabete sahne olmuştur. Uluslararası sistemdeki değişikliklere koşut olarak küreselleşme sürecinin etkisiyle bölge ulaştırma ve iletişim ilişkilerinin gelişmesi ile, esasen "bölgesel güç" olma mücadelesine odaklanan "jeopolitik" kavramı önemini daha da artırmıştır. Güney Kafkasya'nın jeopolitik konumu ile ilgili Yves Lakoste'nin "coğrafya, ilk önce savaşa yarar" sözlerini hatırlamak gerekir (Büyükakıncı, 2012, s. 677). Çağdaş dönemde bölgenin jeopolitiğine bakıldığında, genelde lokal olarak coğrafyanın öneminin vurgulanması ve iki öge arasındaki bağların politikaya dönüştürülmesi süreci karşımıza çıkmaktadır (Dussouy, 2006, p. 53). Demek ki jeopolitiğe dayanan politikalarda ilk aşama, ülkenin coğrafi önemini, ikinci aşama ise insan unsuruna dayanan sosyal, ekonomik, politik ve askeri gücünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Son aşamada ise her ikisini ve bunlarla beraber zamanı da dikkate alan genel değerlendirmedir (Boris, 2006, s 123). Bu çalışmada bölgesel süreçlerin her birinde küresel çaptaki değerlendirmeler dikkate alınarak, Güney Kafkasya düzeyinde Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan jeopolitik ve jeoekonomik durumu değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Asya ve Avrupa'nın birleştiği noktada yer alan Güney Kafkasya, Sovyetler Birliği'nin (SB) çökmesiyle bağımsızlığını kazanan üç eski Sovyet devleti, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan, yaygın olarak tek bir bölge olarak algılanmaktadır. Aslında bölge devletleri olarak bu üç ülke,

ne ortak ve kapsayıcı ekonomik ve güvenlik işbirliğini geliştirmiş ne de herhangi bir bölgesel entegrasyon çerçevesi oluşturmuşlardır. Ayrıca ortak bir kültürü, dili veya dini paylaşmazlar ve hiçbir zaman aynı kültürün parçası olmadılar. Bölgedeki üç ülkeden ikisi Ermenistan, Azerbaycan'ın topraklarının %20'sini işgal etmesi nedeniyle birbirleriyle savaş halindedir. Gürcistan'ın Samtskhe Javakheti bölgesinde, Ermenistan tarafından desteklenen Ermeni milliyetçilerinin çoğunlukta olup ayrılıkçı duyguları bulunmaktadır. Bu durum, bölge içinde yeni bir çatışma potansiyeli taşımaktadır (Yalçınkaya, 2006, s 215). Bu ülkeler arasındaki farklı ve bazen çatışan yabancı ittifak ve uyum tercihleri, "bölge" içindeki bölünmeleri daha da derinleştirmiştir. Ermenistan, Rusya'nın yakın bir müttefikidir, Gürcistan ise dış politikasını ABD ve AB'ye yakın kurmaya çalışmaktadır. Azerbaycan, çok vektörlü, pragmatik ve dengeli bir dış politika izleyerek hem Rusya hem de ABD ile işbirliği yapmaktadır. Ankara ise bölgedeki jeopolitik sorunları çözmenin ve Güney Kafkasya ülkelerindeki ekonomik çıkarlarını desteklemenin yanı sıra, bölge ile bağlarını güçlendirerek Hazar havzası üzerinde enerji varlığını genişletmeyi amaçlamaktadır.

Güney Kafkasya'da bölgesel güvenliği etkileyen en önemli faktör, 2020 sonbaharında Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki savaştan sonra Ermenistan'ın saldırgan tutumunu sürdürmesidir. Bu savaş, bölgedeki güç dengesini önemli ölçüde değiştirmiştir. Türkiye tarafının siyasi ve askeri desteğine dayanan Azerbaycan'ın, Karabağ ve çevresindeki topraklarını işgalden kurtarması ile sonuçlanmıştır. Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirmekle Güney Kafkasya'daki varlığını önemli ölçüde güçlendirmiş, aynı zamanda, bölgesel güvenlik üzerinde olumsuz bir etki yaratarak, bölge dışı aktörlerin nüfuz rekabetinin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Ermenistan-Azerbaycan arasındaki 44 günlük savaş ve Azerbaycan'ın, sadece bölgede değil, uluslararası arenada da konumunu güçlendirmiştir. Savaş sonrası barış ve güvenliği sağlamaya çalışan Azerbaycan ve bölgede önemli aktör olan Türkiye, Ermenistan'ın saldırgan girişimlerine engel olmaya çalışmıştır. Ancak Ermenistan'ın müzakere sürecini uzatmaya çalışması, genellikle Erevan'ın lehine sonuç vermemiştir.

Araştırmada daha çok karşılaştırmalı-politik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem kullanılarak, Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan devlet ve hükümet başkanlarının karşılıklı toplantılarının materyalleri analiz edilmiştir. Ayrıca çalışma, uluslararası ilişkilere sistematik bir yaklaşıma, tarihsel ve uzman analizine, belgelerin incelenmesine, neden-sonuç ilişkilerine, genel mantık ve tahmin, analiz-sentez yöntemlerine dayanmaktadır.

2. Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikasında Gürcistan ve Azerbaycan Yeri ve Rolü

Tarih boyunca siyasi anlamda Güney Kafkasya, büyük devletlerin mücadele alanlarından biri olmuştur. Bölge 21. yüzyılda eskiden kalan etnik çatışmaların, özerk cumhuriyetlerin kendi içlerindeki iktidar mücadelelerinin, sınır sorunlarının ve karşılıklı toprak taleplerinin vuku bulduğu uluslararası siyasette en istikrarsız coğrafyalardan biri durumundadır (Bingöl, 2013, s.138). SB'nin dağılması, Güney Kafkasya'nın siyasal ve etnik yapısındaki gelişmeler açısından bir dönüm noktası olmuştur. Yeni Büyük Oyunun parçası olan Güney Kafkasya, bölgesel, etnik

ve siyasal çatışmaların yaşandığı en sıcak coğrafyalardan biri olmuştur. Tarih boyunca toplumsal göçlerin, etnik ve siyasal çatışmaların meydana geldiği bölge, sahip olduğu yer altı ve yer üstü zenginlikleri ile jeopolitik özellikleri nedeniyle çeşitli imparatorlukların karşılaşma ve çatışma alanlarından biridir (İyikan, 2011, s.61). Ön Asya'nın giriş kapısı ve tarihi İpek Yolu güzergahının en önemli noktalarından biri olan bölge, çağdaş dönemde enerji nakil hatlarının geçtiği güzergahta yer almış, bu nedenle de büyük güçlerin ilgi alanında olmuştur.

Bu nedenle Türkiye, Ermenistan hariç bölgenin önemli ülkeleri olan Azerbaycan ve Gürcistan ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ve onlara askeri yardımlar vererek savunma kapasitesini güçlendirmeye çalışmıştır. “Bir millet iki devlet” sloganı, bağımsızlığını kazandığından beri Türkiye ve Azerbaycan'ın siyasi seçkinleri arasındaki önemini korumaktadır. Bugüne kadar, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ilişkiler, aynı zamanda Ankara'nın Güney Kafkasya'ya yönelik politikasının belkemiğini oluşturmuştur. İki ülke arasındaki ilişkilerde 9 Şubat 1994 tarihinde imzalanmış olan “Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve Çok Yönlü İşbirliğinin Geliştirilmesine İlişkin Anlaşma” ile “Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Protokolü” ile birlikte 16 Ağustos 2010 tarihinde imzalanmış olan “Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşması” temel teşkil etmektedir. İki ülke ve halkları arasındaki dostluk ve kardeşlik bağlarından kaynaklanarak Ankara ve Bakü arasındaki ilişkilerin niteliksel olarak yeni müttefiklik düzeyine çıkarılmasından 28 yıl sonra Şuşa Beyannamesi imzalanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Herkesi Azerbaycan'ın zaferini kabullenmeye davet ediyoruz” demekle Azerbaycan'ın ve Güney Kafkasya'nın Türkiye dış politikasındaki önemini ortaya koymuştur. İmza töreni sonrası Azerbaycan Cumhuriyetinin başkanı İlham Aliyev şöyle konuşmuştur: “Azerbaycan halkı adına aziz kardeşimi Azerbaycan'da selamlamak istiyorum. İmzalanan Şuşa Deklorasyonu yeni iş birliklerimizimizin teminatıdır. Bundan sonra da birbirimizin yanında olacağız. Şuşa Beyannamesi savunma sanayi ve nakliyede karşılıklı yardımı içeriyor. Tüm Azerbaycan halkı ve dünyanın gözü buradadır. Azerbaycan'da bu sabırsızlıkla bekleniyordu. Şuşa'da dalgalanan Azerbaycan ve Türkiye bayrakları bizim beraberliğimizi gösteriyor. Türkiye'nin desteğini unutmayacağız. Karabağ Savaşı sonrası Ermenistan diz çöktü. Türkiye – Azerbaycan birliği ebedidir” (Son dakika haberi... 2021). Böylece Türkiye'nin Güney Kafkasya'daki istikrar ve iş birliğinin önemini vurgulamıştır.

5 Mayıs 1994 tarihinde Ermenistan ve Azerbaycan arasında imzalanmış ateşkes antlaşmasından sonra en önemli çatışma Erivan'ın saldırısı sonucunda 2 Nisan 2016'da başlayıp 5 Nisan'da sona eren 4 Gün Savaşı (veya Nisan Savaşı)'dır. Bu savaş, Azerbaycan ordusunun başarılı taarruz yeteneğini gösteren çok önemli askeri ve siyasi bir başarıydı. İkinci karşılaşma 12-18 Temmuz 2020'de Ermenistan'ın Tovuz'a saldırısıyla gerçekleşti. Dağlık Karabağ'a bağlı olmayan ve Ermenistan – Azerbaycan sınırında yer alan bölgeye yapılan saldırı, dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırdı. Saldırıda çok sayıda Azerbaycan askeri, çavuş, subay ile General Polad Haşimov şehit edildi. Saldırının ardından Azerbaycan'da vatandaşlar sokaklara çıkarak Azerbaycan yönetiminin operasyon başlatmasını talep etti. Üçüncü ciddi çatışma, 27 Eylül 2020'de Ermenistan'ın saldırısı ve Azerbaycan ordusunun karşı saldırısıyla gerçekleşti. 44 gün süren bu savaşta ağır kayıplar

veren Ermenistan, yenilgiyi kabul ederek Azerbaycan topraklarından çekilmek zorunda kaldı (Asker ve Özpınar, 2021, s.87).

Bağımsızlığını kazanmasından itibaren Türkiye her zaman Azerbaycan'a askeri yardımlarda bulunmuş ve iki kardeş ülke arasındaki askeri ilişkilerin gelişmesini destekleyen en önemli faktörlerden olan ortak askeri tatbikatlar gerçekleşmiştir. Örneğin "EFES", "Anadolu Ankas", "Kış Eğitimi", "Anadolu Yıldızı", "Erciyes-2019", "Anadolu Kartal", "Mustafa Kemal Atatürk", "Sarsılmaz Kardeşlik", "TurAz Kartal-2019" ;" TurAz Kartal 2020 "ve" Haydar Aliyev 2020 "eğitimi gibi. Ayrıca 2014 yılında Bakü'de ADEX-2014, 2016 yılında ADEX-2016, 2018 yılında ADEX-2018 ve 2017 yılında İstanbul'da IDEF-2017, 2019 yılında IDEF Uluslararası savunma sanayi fuarları ve "IDEF – 2021" organizasyonu, iki ülke arasındaki askeri-teknik işbirliğinin geliştirilmesine ivme kazandırdı. Bu bağlamda, Türk Hava Kuvvetleri'nin Temmuz 2020 sonlarında Azerbaycan'da başlayan "TurAz Eagle 2020", geniş çaplı ortak taktik uçuş tatbikatları da gerçekleştirilmiştir (Müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsinin..., 2022). Türkiye, askeri tatbikatlarla sadece Azerbaycan ordusunu güçlendirmeyi değil, aynı zamanda bölgede barış ve güvenliği sağlamayı da amaçlıyordu. Taraflar arasındaki askeri işbirliğinin bir diğer önemli yönü de savunma sanayi alanındaki işbirliğinin genişletilmesiydi. Bu nedenle çoğu zaman iki ülke arasındaki askeri tatbikatlara Gürcistan da katıldı.

15 Eylül 2018 tarihinde düzenlenen ve Bakü'nün kurtuluşunun 100. yıldönümüne adanan geçit töreni, iki kardeş devletin 100 yıl önce olduğu gibi her zaman yan yana olduğunu bir kez daha kanıtladı. Geçit töreninde konuşan Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, dünyada Azerbaycan ve Türkiye gibi birbirine bu kadar yakın ve birbirini destekleyen başka bir örnek olmadığını belirterek şöyle söyledi:

"Türkiye'nin katılımı olmadan dünyadaki hiçbir sorun çözülemez. Yaşadığımız bölgenin tarihi ve bugünü bunu açıkça göstermektedir. Türkiye'nin siyasi imkanları genişliyor, dünyadaki rolü büyüyor ve bu bizi çok mutlu ediyor. Türkiye ne kadar güçlüyse Azerbaycan da o kadar güçlü olacaktır. Türkiye büyük ekonomik güce sahip bir ülkedir. Türkiye ekonomisine milyarlarca dolarlık yatırım yapılması tesadüf değil. Azerbaycan'ın tek başına Türkiye'deki yatırımı 20 milyar dolar değerinde. Türkiye'nin dünyada çok güçlü bir ordusu var. Dünyanın en güçlü ordularından biridir ve hem Türkiye hem de bizim için gurur kaynağıdır" (Müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsinin..., 2022).

Güney Kafkasya'da güvenliğin ve barışın korunmasında Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'nin bu yöndeki politikalarda ortak yönleri son derece önemlidir. Özellikle Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarına yönelik saldırganlığı, Gürcistan'daki etnik ve bölgesel sorunların olduğu bir zamanda bölgede üçlü platformun oluşturulması zarureti ortaya çıkmıştır. Temmuz 2020'de Ermenistan'ın Tovuz'a saldırması ve 44 günlük savaşın ardından Türkiye, Bakü'ye büyük destek vermiş, savunma sanayinin Suriye ve Libya'da da başarılı olan İHA'ları ve SIHA'ları ile birlikte Azerbaycan'a çeşitli yardımlarda bulunmuştur. Yıllarca Moskova tarafından desteklenen Ermenistan'ın, Azerbaycan'a yenik düşmesiyle Rusya'nın bölgedeki tutumu Türkiye'nin desteğiyle değişti ve Moskova durumu

kabul etmek zorunda kaldı. Ancak Ankara'nın Moskova'ya dörtlü masa teklif etmesi, Rusya'nın sözde tarafsızlık iddiası nedeniyle kabul edilmedi. Bununla beraber daha önce olduğu gibi bu savaşta da Ermenistan'ın tüm silahlarını Rusya'dan aldığı biliniyor. Ermeni ordusunu oluşturulan ve Rusya personelinin istihbaratıyla Ermenistan'ı destekleyen Moskova, diplomatik açıdan bu süreçte her iki tarafta da yer aldığı ifade etti. Nitekim Azerbaycan ordusu Şuşa'yı geçip Hankendi'ye yaklaştıktan sonra Rusya arabulucu rolü oynamış ve her iki tarafın da anlaşmayı kabul etmesini başarmıştır (Çalışkan, 2020).

Öte yandan, bölgedeki ihtilafı, özellikle Ermenistan – Azerbaycan ihtilafından kaynaklanan ekonomik sorunlara da bakmak gerekmektedir. 44 günlük savaştan sonraki yeni ekonomik durum, bölgesel işbirliğinin mevcut sorunlarının birçoğunu ele alma fırsatları yarattı. Ermenistan işgali sırasında bölge ülkelerinin ekonomileri ve ekonomik bağları ciddi şekilde zarar görmüştür. Azerbaycan ve Türkiye'nin Ermenistan ile sınırlarının kapanması nedeniyle Ermenistan bu ülkelerle ekonomik ilişkilerini askıya aldı. Genellikle, SB'nin dağılmasından sonra, bağımsızlıklarını kazanan bölge devletleri Azerbaycan ve Gürcistan ile ekonomik ilişkiler geliştirmeye çalıştı. Ermenistan'ın engelleyici bir yol izlemesi, her iki devletin ittifak ilişkileri ile sonuçlanmıştır. Erivan'ın, milliyetçi ve yasadışı toprak iddiaları (Azerbaycan'da Dağlık Karabağ, Gürcistan'da Javakheti sorunları), Türkiye'nin büyük pazarına, bölgedeki enerji ve altyapı projelerine erişimini kaybetmesine neden oldu ki bu durum Ermenistan'ın Rusya ve İran'a ekonomik bağımlılığını artırdı. Bölgedeki işgalci politikaları, Ermenistan ihraç ürünlerinin büyük ticaret ortaklarına taşımak için güvenilir karayollarına erişimini de kaybetti. Ekonomik kalkınmayı hızlandıracağını düşündüğü Avrasya Ekonomik Birliği'ne katıldıktan sonra bile Ermenistan'ın saldırganlık politikası ve üye devletlerle güvenilir kara ilişkilerinin olmaması, bu ülkelerle istikrarlı ekonomik ilişkiler kurmasına izin vermedi. İşgalin yarattığı tüm ekonomik engeller Ermenistan'ı izole etti, ekonomik ve sosyal kalkınması üzerinde önemli bir etkisi oldu. Sonuç olarak, Ermenistan son 30 yılda ciddi dış göç, işsizlik ve mali sorunlarla karşı karşıya kaldı (Ceferova, Hüseyinov, Bağirov, Hacıyev ve Esgerova, 2021, s.16).

Bunun yanında Ermenistan – Azerbaycan arasındaki gerginliğin devam etmesi bölgeyle ilgili olan Türkiye'yi de etkilemişti. Türkiye, Ermenistan-Azerbaycan ihtilafını gözden kaçırmamış ve bu ihtilaf doğuda ulaşım yollarının kullanılmasını engelleyen önemli sebeplerden biri olmuştur. Türkiye, ihtilafın hızlı bir şekilde çözümü için çalışıyordu. Çünkü Türkiye'nin Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti üzerinden Azerbaycan ile tek kara bağlantısı Ermenistan'ın Zengezur bölgesinden geçmektedir. İhtilafın uzaması Ankara'nın ana ekonomik ortaklarından olan Azerbaycan, oradan da Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile aralarında mesafeyi uzatmakta, böylece siyasi ve ticari ilişkilerin zayıf gelişmesine neden olmakta idi. Bunun yerine, Gürcistan üzerinden geçen güzergahı kullanmak zorunda kaldı, böylece mesafeyi uzattı ve seyahat süresini artırdı. Ermenistan sınır kapısının kapanması da Türkiye'nin enerji kaynaklarına kolay erişimi için ek sorunlar yarattı ve bu da petrol ve gaz boru hatlarının Gürcistan üzerinden inşasına yol açtı (Ceferova, Hüseyinov, Bağirov, Hacıyev ve Esgerova, 2021, s.18). Ermenistan – Azerbaycan savaşının sonucunda Yeni Zengazur koridorunun açılmasıyla Türkiye, Gürcistan ve İrandan geçmeden Azerbaycan'a doğrudan erişim sağlayabilecek. Azerbaycan ile Türkiye arasında yeni

bir koridorla restore edilecek yeni kara yolunu Gürcistan üzerinden geçen Bakü-Tiflis-Kars demiryolu ile karşılaştırsak, yeni yol yaklaşık 340 km daha kısa olacaktır (Bayramova, 2020).

Türkiye'nin bölge devletlerinin kalkınmasındaki katkısını değerlendiren Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev 14 Ağustos 2021'de CNN Türk'e verdiği röportajda, "bugün dünyada Türkiye ve Azerbaycan kadar yakın başka bir ülke olmadığını, aramak isterseniz bulamazsınız" demişti. Dayanışma ve kardeşlik sözde değil, fiildedir. Devlet başkanı, Türkiye ve Azerbaycan'ın 18 yılda ortak bir politika oluşturduğunu ve özellikle Şuşa Deklarasyonu'nun bunun doruk noktası olduğunu belirterek, ilişkilerin ittifak düzeyine yükseldiğini kaydetti" (Müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsinin..., 2022). Türkiye 44 günlük savaş süresince Azerbaycan'a yardım ederek bölgedeki "donmuş" sorunlardan birini çözmüş, hala barış ve istikrar ümitlerinin sona ermediğini ve oyunun bir parçası olan Güney Kafkasya'nın önemli oyuncularından biri olduğunu göstermiştir.

Azerbaycan dış politikasının ana felsefesi ve önceliklerinin her zaman sürdürülebilir olduğunu belirten Azerbaycan Dışişleri Bakanı Ceyhun Bayramov bu durumu şöyle açıklamıştır: "Uluslararası hukuka dayalı ve ulusal çıkarlara dayalı aktif, şeffaf bir dış politika izliyoruz. Dost ve kardeş ülkelerle ilişkileri geliştirmek, birbirimize destek olmak önceliklerimiz arasında yer alacaktır. Azerbaycan Cumhurbaşkanının kendisine defalarca uluslararası hukuk ve prensipler kapsamında Azerbaycan-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi ve barış anlaşması üzerinde çalışmaya hazır olduğumuzu bilgilendirdik. Bu daha geniş bir şekilde bölge ülkelerinin ilişkilerinin gelişmesi için olanak sağlayabilir. Bu karşılıklı bir süreçtir. Biz, kardeş Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesini tamamen destekliyoruz. Türkiye'nin her düzeyde verdiği mesajı takdir ediyoruz. Dostum, kardeşim Mevlüt Bey, bu alandaki sürecin Azerbaycan ile koordine edildiğini kaydetti. Devletler arası ilişkilerin normalleşmesinden bahsediyorsak, Ermenistan'ın ne dediğine rağmen devletlerarası ilişkilerin normalleşmesinin bir temeli olmalı. Bunlar uluslararası hukukun normları ve ilkeleridir. Bu zaten Azerbaycan ve Türkiye'nin her zaman sergilediği tutumdur. Devletlerle uluslararası hukuk normları ve ilkeleri temelinde ilişkiler geliştiriyoruz. Bu alandaki istisna Ermenistan'dı. Ermenistan'a da aynı teklifi yapıyoruz" (Azerbaycan Dışişleri Bakanı Bayramov'dan..., 2021).

Aynı zamanda, savaş esnasında iki ülke arasındaki müttefiklik ilişkileri farklı ülkelerde yaşayan Azerbaycan ve Türkiye diasporaları arasında daha yakın işbirliğini geliştirmek, ortak sorunlar karşısında ortak adımlar atmak ve tutarlı dayanışma göstermek konusunda fırsat olmuştur. Taraflar ülkelerinin tanıtımında diaspora faaliyetlerinin koordinasyonunu ve karşılıklı desteğini ve ulusal çıkarların korunmasına ilişkin tarihi gerçeklerin dünya toplumuna yayılmasını teşvik etmeye başlamıştır.

3. Şuşa Beyannamesi ve Gürcistan'ın Tutumu

Bölgede Gürcistan ve Azerbaycan'ın güvenilir bir stratejik ortağı olması ve üçlü ilişkilerin daha da genişletilmesi, Ankara'nın Güney Kafkasya politikasının önemli bir parçasıdır. Türkiye,

Gürcistan ve Azerbaycan arasındaki siyasi, ekonomik, ticaret, bilim, eğitim, kültür ve diğer alanlardaki ilgili kurum başkanlarının karşılıklı ziyaretleri, üçlü işbirliğinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Her alanda başarılı bir şekilde gelişen ilişkiler, üç ülke arasında yüksek düzeyde stratejik ortaklığa yol açmıştır. İki kardeş ülke arasında imzalanan Şuşa Beyannamesi sadece Azerbaycan toplumu tarafından değil, bölge devleti Gürcistan tarafından da takip edildiğini belirtmek gerekir. Bu Bildiri, Türkiye'nin sadece bölgedeki ilişkileri değil, aynı zamanda Hazar bölgesi Türk devletleri arasındaki ilişkileri ve işbirliğini güçlendirecek itici bir güçtür. Kurtarılmış topraklarda iki kardeş devletin bayraklarının dalgalandığı Şuşa'da imzalanan bu bildiri, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin hızlı gelişimini yansıtmaktadır.

Gürcistan dış politika kimliğindeki "Europeannes", 2003 yılında ülkedeki hükümet değişikliğiyle önemli ölçüde güçlendi. Gürcistan, Batı ile ittifaka vurgusunu artırdı ve algılanan tehditlere karşı çok ihtiyaç duyulan güvenlik garantilerini kazanmak için NATO ve AB ile kurumsal ilişkilerini güçlendirmeye çalıştı. Rusya-Gürcistan ilişkileri daha da kötüleşirken, Gürcistan Batı'dan resmi bir ittifak anlaşması veya güvenlik garantisi alamamıştı. Ağustos 2008'de Rusya askeri müdahalesi ve Batı'nın Tiflişe anlamlı bir destek sağlayamaması, Gürcistan'ın gözünde Batı için ciddi bir darbe oldu. Ancak ülke ve halkın çoğunluğu "Europennes" i mantıklı bir kader olarak görmeye devam etti. 2012 yılında iktidara gelen Gürcü Rüyası koalisyonu, ülkenin Rusya'ya yönelik politikasında da bazı değişikliklere gitti ve Moskova ile kademeli ve dikkatli bir yaklaşma başlattı. Bununla birlikte, Gürcistan hala açıkça Batı yönelimli bir dış politika izlemektedir. Rusya birlikleri Gürcistan topraklarında konuşlandığı ve Abhazya ile Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanımaya devam ettiği sürece Moskova ile ilişkilerini tam olarak düzeltmeye isteksizdir.

Gürcistan, Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarına saldırısı nedeniyle zor bir duruma girmiştir. Gürcistan her iki devletle de iyi ilişkiler sürdürmekte çıkarı olsa da, çeşitli nedenlerle Azerbaycan ile, Ermenistan'dan daha iyi ilişkiler geliştirmiştir. Her şeyden önce, Bakü hiç şüphesiz Kafkasya'nın ekonomik merkezi ve lider devletidir. Tartışmasız SB sonrası devletlerin tüm güney civarının ekonomik merkezidir. Petrol kaynakları ve Hazar kıyısındaki coğrafi konumu nedeniyle Azerbaycan, çeşitli ulaşım koridoru düzenlemelerinde merkez konuma sahiptir. Gürcistan ise Azerbaycan, Türkiye ve Batı arasındaki ulaşım ve diğer bağlantılar için iki alternatiften biri olup diğeri ise Ermenistan'dır. Ermenistan-Azerbaycan işbirliğinin imkansızlığı nedeniyle, Gürcistan'ın petrol ve gaz taşımacılığı, TRACECA ve diğer ulaşım projelerindeki rolü çarpıcı biçimde genişledi. Bu anlamda Gürcistan'ın, Ermenistan'ın ekonomik izolasyonunda çıkarı dikkate alınarak (Mammadov ve Garibov, 2021, p.126) Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye barasındaki ilişkilerin gelişmesinin bölge için önemini vurgulanmıştır.

13-14 Mart 2019 tarihlerinde Gürcistan Cumhurbaşkanı Salome Zurabishvili, Ermenistan'a resmi bir ziyarette bulundu (Sputnik-Georgia, 2019). Böyle bir ziyaret gerçekleşse de, Gürcistan anayasasının değişmesinden sonra cumhurbaşkanının yetkileri azaltıldığı için bu ziyaret sembolik bir nitelik taşımaktadır. Azerbaycan ve Türkiye ile sınırları kapalı olan Ermenistan için Gürcistan, Rusya gazını ve önemli miktarda Türkiye malını aldığı en önemli transit devlettir. Ermenistan'ın 2023 başı itibarıyla Başbakanı Nikol Paşinyan Gürcistan'a ilk dış ziyaretini yaparak, Ermenistan

ve Gürcistan arasında iyi ilişkiler kurmanın önceliğini ve temel önemini ifade etmişti. Aynı zamanda Salome Zurabishvili'nin Bakü ziyareti esnasında kullandığı “Gürcistan ve Azerbaycan topraklarının işgali” (Kommersant, 2019) tabirinin büyük ilgi görmesi, Dağlık Karabağ Ermeni işgal yönetimi temsilcilerinin Abhazya ve Güney Osetya'ya yaptığı ziyaretlerden kaynaklanmıştı. Bu bağlamda, Güney Kafkasyadaki jeopolitik düğüm göz önüne alındığında, Erivan ve Tiflis arasındaki ilişkiyi analiz etmek oldukça ilginçtir.

Sahip olduğu en önemli ekonomik avantajı coğrafi konumu olan Gürcistan önemli ölçüde Türkiye ile Azerbaycan arasında köprü rolünü oynamaktadır. Ermenistan ve Kuzey Kafkasya hattının Rusya'nın denetimi altında olduğu göz önüne alındığında Gürcistan adeta Avrupa ile Orta Asya arasında kapı rolünü oynamaktadır. Öte yandan Azerbaycan ile birlikte Ermenistan için de Gürcistan Karadeniz'e açılan tek yoldur. Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki savaş, Ermenistan ile Türkiye arasındaki soğukluk göz önüne alındığında bu anlaşmazlıklar gerek siyasi, gerekse de ekonomik açıdan Gürcistan için adeta yaşam alanı oluşturmaktadır (Kaşıkçı ve Yılmaz, 2000, s.50). Buna rağmen Gürcistan'ın bu stratejik önemini diplomatik olarak kullanamadığı belirtilmektedir. Bunda Gürcistan'ın kendisinin de sorunlu ülke konumunda olmasının etkisi büyüktür. Bilindiği gibi Gürcistan gerek Abhazya, gerekse de Osteya sorunları yüzünden SB'nin çöküşünden itibaren ciddi sıkıntılarla yüzleşmiştir. Bu iki sorun Gürcistan siyasetinde de belirleyici olup, sık sık hükümet krizlerine kadar yol açan neden niteliğindedir. Gayet iyi anlaşılacağı gibi Rusya, Azerbaycan ve Ermenistan'da Dağlık Karabağ sorunu üzerinden kendi etki alanını oluştururken, Gürcistan'da da Osetya ve Abhazya sorunları ile baskı kurmaktadır.

Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye ilişkileri bölgedeki gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmektedir. İlişkilerin gelişim hızı oldukça yavaş olmuş, ama son yıllarda yapılan yeni açılımlarla hız kazanmıştır. Gürcistan bağımsızlığını ilan ettikten sonra Azerbaycan gibi onu ilk tanıyan ülkelerden biri Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Fakat Gamsahurdia yönetiminin Gürcü milliyetçiliğinin öne çıkarması Türkiye ile ilişkileri zora sokmuştur. Özellikle de Gamsahurdia döneminde Özbekistan'dan kovulan Ahıska Türkleri'nin Gürcistan'daki ana yurtlarına kabul edilmemesi, Ahıskalıların Azerbaycan ve Türkiye'de kendilerine barınabilecekleri yer bulmaları, ilişkileri belirli ölçüde germiştir. Stalin döneminde Gürcistan'dan Orta Asya ve Sibirya'ya sürülen Ahıskalılar uzun bir süre büyük sıkıntılar yaşamışlardı. Bu nedenden dolayı kısa süreli Gamsahurdia döneminde Azerbaycan-Gürcistan ve Gürcistan-Türkiye ilişkileri gelişme kaydedememiştir (Güneş, 2009, s.46). Azerbaycan ve Gürcistan arasındaki ilişkileri belirleyen faktörler şu şekilde sıralanabilir: Bağımsızlık ve toprak bütünlüklerine yönelik tehdit, Rusya ve Ermenistan'ın tutum ve davranışları, etnik ilişkiler ve sahip oldukları ekonomik potansiyellerdir. Öte yandan, Azerbaycan ve Gürcistan, Rusya'yı bağımsızlık ve toprak bütünlüklerine yönelik tehdit olarak algılayıp güvenlikleri için Batıyla bütünleşmeye çalışırken Ermenistan, Rusya'nın nüfuzunu bölgede artırma gayreti içerisinde. Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrası Azerbaycan, Rusya Silahlı Birliklerini ülkesinden çıkarmayı başarmış ilk eski SB Cumhuriyetidir (Salmanov, 2019, s.233).

Ancak Gürcistan Stratejik Araştırmalar Merkezi uzmanı siyaset bilimci ve diplomat Valery Chechelashvili'ye göre Tiflis, Bakü ve Erivan'ın dış araçlar olmadan ortak bir dil bulmaları bölge için çok daha iyi olacak. Ve eğer Türkiye üçlü formatı destekliyorsa, bu bölgedeki üç ülke için de iyi bir fırsat olacaktır:

“Gürcistan'ın Ermenistan ile iyi komşuluk, ortaklık ilişkileri ve Azerbaycan ile stratejik ortaklık ilişkileri olduğu için, prensipte böyle bir doğal platform Tiflis'te olabilir. Ve bu açıdan, durumun iyi, normal bir gelişimi olduğunu düşünüyorum. Prensip olarak Azerbaycan'dan tepki alıyoruz. Spesifik olarak bu teklif üzerine değil, prensip olarak, Güney Kafkasya alanını düzenleme felsefesi açısından. Bu zaten iyi bir başlangıç. Ermeni meslektaşlarımızdan hiçbir şey duymadık. Muhtemelen şimdi buna vakit yok – seçimler vs. ama bu seçimler de yapılacak, orada yeni bir hükümet kurulacak, hangisi hala bilmiyoruz, nasıl ve ne olacağını sadece tahmin edebiliyoruz. Ama prensipte bu formatın bizim için, bu bölge için en umut verici, en etkili, en gerekli olduğunu düşünüyorum. Ve eğer bu format başka devletler, dış oyuncular, bu durumda Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından bir dereceye kadar desteklenirse...”(Unyananç, 2021).

Rusya, Ukrayna krizine bir de Güney Kafkasya'daki herhangi bir kriz eklensin istemiyor. Türkiye ise ülke dışındaki birçok sorunla uğraşırken komşusu Güney Kafkasya'da herhangi bölgesel krizin alevlenmesini, bölgenin kontrolünden çıkmasını istemez. Azerbaycan, Batı'ya açılan kapısı olan Ermenistan'ın içinden çıkılmaz bir sorun yumağı haline dönüşmesini istemez. Burada İran ve Gürcistan mutluluğu çok önemlidir. Tiflis, Moskova'nın bu bölgesel platformda yer almasını istemiyor. Çünkü Tiflis'e göre Moskova'nın platforma katılması, bölgede yeniden güçleneceği anlamına geliyor, bu da bölge devletlerinin güvenliğinde bir sorun olduğu anlamına geliyor. Aynı zamanda da Türkiye ile Azerbaycan üzerindeki ulaşım geçişini kendi ülkesi elinden kaçırmak istemiyor. Çünkü eğer Zengezur koridoru açılırsa bu sefer Gürcistan tamamen yalnızlık psikolojisine düşecek. Zaten bunun için 3+3'e katılmadı. El altından da bu bölgedeki sorunların büyümesini belki de desteklemeye çalışacaktır. Desteklemese bile bu sorunun büyümesi Gürcistan'ın işine yarayacaktı. Son olarak Türkiye, Dağlık Karabağ'ın dışındaki 7 Azerbaycan rayonunun işgalini gerekçe göstererek Ermenistan ile sınır kapılarını kapatmıştı. Şimdi bu işgal sona erdiğine göre Türkiye, Ermenistan'la sınırlarını açarsa Ermenistan Azerbaycan'la sınır kapılarını açarsa tartışma bitmiş olur, bölge normalleşir. Gürcistan, aynı zamanda Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarında işgalci konumunda olduğunu kabul etmiş ve Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi konusunda fikir beyan etmiştir. Azerbaycan da, Güney Osetya ve Abhazya'nın Gürcistan topraklarından ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmelerini Gürcistan toprak bütünlüğüne aykırı bir hareket olarak değerlendirmiş ve bu tek taraflı ayrılıkçı oluşumları tanımama kararı almıştır.

Sonuç olarak malların Gürcistan üzerinden transit geçişinin Ermenistan için çok önemli olduğunu ve bunun şüphesiz Tiflis için faydalı olduğunu belirtmek gerekir. Aynı zamanda, Gürcü liderliği Erivan'ın Moskova ile ittifakından rahatsız. Ermenistan transite bağımlı olduğu için politikasını Tiflis'e yönelik adımlar ile dengelemek zorundadır. Örneğin, Erivan, Avrasya

Ekonomik Birliği'ne katılırken, Gürcistan ile serbest ticaret anlaşmasını sürdürme hakkını savunmayı başardı. Ancak ticaret, Ermenistan ile Gürcistan arasındaki ilişkilerde ikincil bir rol oynamaktadır. Ermenistan, Gürcistan ihracatının yalnızca %5'ini oluşturuyor (Atlas.media, 2019). İki ülke arasındaki bağlantılar, örneğin 2018'de kararlaştırılan bir sınır ötesi yüksek voltajlı elektrik hattının inşası dahil olmak üzere ortak projeler aracılığıyla güçlendirilebilir. Genel olarak Gürcistan, Ermenistan için daha önemlidir, ancak aynı zamanda Güney Kafkasya'nın ekonomik gelişimi tamamen bölgenin istikrarına bağlıdır ve burada Erivan'ın rolü göz ardı edilemez.

Gürcistan ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler önemli bir ekonomik karşılıklı bağımlılığa sahiptir. Bugün Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı Azerbaycan'dan Gürcistan üzerinden Rusya ve İran'ı geçerek petrolü diğer ülkelere taşıyor. Güney Kafkasya boru hattı da gazla aynı işlevi görmektedir. Böyle bir stratejik konum, Gürcistan'ın sadece transit ücretleri ve yakıt indirimleri şeklinde ekonomik gelir almasına izin vermekle kalmıyor, aynı zamanda ülkenin Avrupa için siyasi önemini de artırıyor. Gürcistan için istikrarlı ve sorumlu bir transit ülke imajını korumak, Tiflis'in Avrupa yanlısı amaçlarını göz önünde bulundurarak büyük bir stratejik öneme sahiptir. Bu nedenle Gürcistan, Bakü ile iyi ilişkiler sürdürmekle ilgilenmektedir. Ayrıca, ülkeler iki ulaşım koridorunun oluşturulmasında yer almaktadır. AB tarafından başlatılan ilk Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru TRACECA, Avrupa, Kafkaslar ve Orta Asya arasındaki ulaşım bağlantılarını iyileştirmelidir (Yalçınkaya, 2011, s. 34-42). İkincisi, Çin menşeli ve Kuşak-Yol projesi kapsamında Çin limanlarını ve demiryollarını Azerbaycan, Kazakistan ve Türkiye'deki limanlara bağlayan bir ulaşım koridorudur. 2018 yılında Bakü-Tiflis-Kars demiryolunun lansmanı bu ulaşım koridorunun oluşturulmasını tamamladı. Demiryolu, önemli Kuşak-Yol projelerinden biri haline geldi ve Gürcistan için Çin ile yatırım işbirliğini başlattı. Pekin yatırımlarını hızla artırdı ve 2023 itibarıyla Gürcistan'daki en büyük üçüncü yatırımcıdır. Tiflis için bu yatırımlar çok önemli olup Azerbaycan ile istikrarlı ilişkileri sürdürmek için ek motivasyon sağlamaktadır. Bu tür büyük uluslararası projelere katılım, Gürcistan'ın Ermenistan ile ilişkilerini kısmen feda edebileceği dış politika imajını oluşturuyor.

Gürcistan'ın bölgesel politikasını tam olarak anlamak için özellikle 44 günlük savaş sonrasında bölgenin önde gelen devleti olan Azerbaycan ile siyasi ilişkilerini incelemek önemlidir. Bu gelişme, ABD-Türkiye ortak faaliyetlerini çeşitli alanlarda önemli ölçüde zayıflattı. Öyle ki, Güney Kafkasya'da bu iki devletten birinin devreye girmesi diğerinin devreye girmesi anlamına gelmemektedir. Ancak Türkiye ve İran'ın bölgede önemli güçler olduğu ve tarihsel olarak burada büyük etkileri olduğu düşünülürse, böyle bir durumun bazı riskler oluşturabileceğini varsaymak mümkündür. Öte yandan Türkiye Rusya ile Güney Kafkasya'da jeopolitik olarak işbirliği yapıyor. Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaştan sonra iki ülke, sorunun gerçek anlamıyla çözülmesinde ciddi sonuçlar elde etti. Hatta Türkiye-Rusya bölgesel işbirliğine jeopolitik yakınlığı olan bir dizi büyük devletler bu ilişkiyi kısıyor. Bu gelişmelerden sonra Türkiye jeopolitik rotasını değiştirmeye başlamıştır. Bunun temel nedeni, Büyük Güçlerin buradaki çıkarlarından vazgeçmemeleri ve onları güvence altına almaya çalışmalarıdır. ABD ve Rusya daha aktif görüldüğü halde Fransa ve Almanya da bazı çabalar sarf etmektedir. Bu arka plana karşı bölgenin en büyük iki devleti olan İran ve Türkiye daha pasif bir pozisyon aldı. Böyle bir durumda

bölgede barış için “3+2” yani “ABD, Rusya, AB artı Türkiye ve İran” jeopolitik yapılandırmayı oluşturulabilir mi? Bu sorunun cevabı bilinmiyor. Bununla birlikte, bölgedeki durum her an çarpıcı biçimde değişebilir ve inisiyatif artık etkin olmayan devletlerin eline geçebilir.

Türkiye'nin bölgedeki hareketsizliğinin nedenleri karmaşık ve ayrıntılıdır. Ama yapılması gereken Gürcistan'daki sorunların (Abhazya ve Güney Osetya) çözümünde Ankara'nın arabulucu konumunda olması Türkiye'nin bölgede yeniden aktif olmasını sağlayacak, hem de herkesin en umutsuz olduğu bir anda tarafları biraraya getirebileceği yeni bir bölgesel imkan geliştirecektir. Türkiye'nin bölgedeki aktif politikası Rusya'nın gölgede kalmasını sağlayacaktır ki, Gürcistan'da yeni umutların yeşermesine neden olacaktır. Ancak Gürcistan AB ve ABD ile politik ilişkilerinin geliştirilmesine üstünlük veriyor.

4. Şuşa Beyannamesi'nin bölgesel güvenlik açısından önemi.

Uluslararası ilişkiler disiplindeki önemli olan kavramlardan biri bölgeselleşme kavramıdır. Bir taraftan küreselleşme süreci devam ederken diğer taraftan da bölgesel işbirliklerini kapsayan oluşum süreçleri hızlı biçimde dünya ülkeleri arasındaki ilişkileri belirleyen temel unsura çevrilmeye başlanmıştır. Tarihin akışı çerçevesinde de görülmüştür ki, bölgeselleşme sürecine destek veren bölge ülkeleri gelişmişliğe ve istikrara ulaşmıştır. Dünya ölçeğinde yaşanan bir değişim olgusu olan küreselleşmenin, ulus-devlet olgusu üzerinde başlıca iki yönde etkide bulunacağı ileri sürülmektedir. Buna göre dünyanın geleceğini, devletler-üstü kuruluşlar ile devlet-altı kuruluşlar belirleyecektir (Guliyev, 2018, s116). Böylece küreselleşme, ulus-devleti hem aşağıdan ve hem de yukarıdan etkileyen sonuçlar yaratacaktır. Bu nedenle bölgeselleşme konseptinin Güney Kafkasya'da tatbik edilmesi bölge ülkelerinin gelişimine ve bölgesel sorunların çözümüne önemli şekilde katkı yapacaktır. Güney Kafkasya'da güvenliği tehdit eden devletler arası çatışmalar ve küresel sorunlar sebebiyle bölge istikrarsız bir görünüm kazanmıştır. Bu çerçevede ilk olarak Ermenistan-Azerbaycan Dağlık Karabağ sorunu, Abhazya sorunu, Güney Osetya sorunu, bölge ülkelerinin iç istikrarsızlıkları, demokrasi sorunları gibi faktörler Güney Kafkasya'da güvenliği tehdit etmektedir. Özellikle de Ermenistan devletinin bölgede doğrudan desteklediği terör eylemleri ve ayrımcılık politikaları bölgedeki işbirliği imkanlarının önünde engel oluşturmaktadır. Ermenistan'ın bölgeselleşme sürecine katılması bölgesel güvenlik sorunlarının da çözümüne katkı yapacaktır. Ermenistan'ın çıkarları, bölgede işbirliğinin oluşturulmasından yanadır. Diğer taraftan da “enerji güvenliği” kapsamında büyük güçlerin çatışan çıkarları bulunmakta ve bu durum bölgenin güvenliğini tehdit etmektedir. Bu nedenle de Türkiye ve Azerbaycan arasında imzalanan Şuşa Deklarasyonu aynı zamanda dünyaya bir mesajdır. Tarihsel ve siyasi açıdan önemli olan bu bildiri, Azerbaycan ve Türkiye dahil olmak üzere bölge ülkeleri arasındaki işbirliğinin derinleştirilmesine ve genişletilmesine hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Bildiri aynı zamanda hem Türkiye'nin hem de Azerbaycan'ın uluslararası konumlarını önemli ölçüde güçlendirmekte ve ortak bir karar alma faktörünü teşvik etmektedir. Aynı zamanda kardeş ülkeler arasındaki ilişkiler niteliksel olarak yeni bir seviyeye yükselmekte ve bu yükseliş diğer ülkeler için bir örnek olabilmektedir. Bölgesel jeopolitikte yaşanan son gelişmeler

NATO'ya stratejik öneme sahip Doğu Komşuluğu ülkelerinde etki alanlarını genişletmeleri için önemli bir fırsat penceresi açmıştır. Türkiye ve Azerbaycan arasında Şuşa Deklarasyonu'nun imzalanması ve Azerbaycan'da bir Türkiye askeri üssünün açılmasına ilişkin tartışmalar, politika belirleyicilere Güney Kafkasya'da ve daha geniş anlamda NATO'nun doğu kanadında yeni bir dinamik sunmaktadır.

15 Haziran 2021, Azerbaycan tarihinde olduğu kadar bölgede de önemli bir gün olarak kalacaktır. Azerbaycan, tarihinde ilk kez yabancı lideri bölgenin kültür merkezi olan Şuşa'da ağırladı. Azerbaycan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasındaki Müttefik İlişkiler Beyannamesi'nin Türk Dünyası için büyük manevi öneme sahip Şuşa şehrinde imzalanması, önemli bir tarihi olay olarak hafızalara kazınmıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, bu deklarasyonun Kars Antlaşmasının 100. yılına denk gelecek şekilde seçilmesinin sembolik önemine dikkat çekmiştir. 1921 Moskova Antlaşmasını tamamlayıcı niteliğiyle Kars Antlaşması Türkiye'nin Kafkaslarla sınırını belirlerken aynı zamanda Nahcivan Özerk Bölgesi'nin Azerbaycan'a bağlı özerk bir bölge olduğunu da kayıt altına alması açısından önemli bir anlaşmaydı. Anlaşmaya göre;

“Türkiye Hükümeti ile Ermenistan ve Azerbaycan Sovyetler Hükümetleri, işbu Antlaşmanın III sayılı ekinde belirtilen sınırlar içinde olmak üzere, Nahcivan bölgesinin Azerbaycanın koruyuculuğunda özerk bir ülke oluşturulması konusunda anlaşmışlardır”(Şimşir, 2022).

İki ülke arasında imzalanan ortak deklarasyonda Kars Antlaşması'na atıfta bulunulduğunu belirten Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, şöyle demiştir: “Bugün Şuşa'da dalgalanan Azerbaycan ve Türkiye bayrakları bizim bildiğimizi gösteriyor. Şuşa Deklarasyonu ile Azerbaycan-Türkiye ilişkileri yeni bir aşamaya geldi. Şuşa Deklarasyonu olağanüstü siyasi ve tarihi öneme sahiptir. Azerbaycan halkının milli lideri Haydar Aliyev'in 'Bir millet, iki devlet' ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün 'Azerbaycan'ın sevinci sevincimiz, üzüntüsü kederimizdir' sözleriyle karakterize edilen Azerbaycan-Türkiye ilişkileri, yeni bir aşamaya geldiler. İmzalanan belge iki ülkenin ortak çıkarlarını korumaya yönelik fırsatlara olanak sağlayacak”(Cumhurbaşkanı Aliyev: 2021).

44 günlük savaşın ardından Moskova'da Rusya'nın arabuluculuğunda Azerbaycan ve Ermenistan arasında imzalanan anlaşma ile Azerbaycan'la Nahcivan arasında yeniden bağlantı kurulabilmesi adına yeni bir imkan ortaya çıktı ki, bu anlaşmaya göre Hankendi'ne Ermenistan'dan ulaşımın sağlanabilmesi karşılığında, Azerbaycan'ın da Nahcivan'a karayolu aracılığıyla ulaşabileceği bir yolun açılması kararlaştırılmıştır. Nitekim Şuşa Beyannamesi'nde de Türkiye ve Azerbaycan bu konunun önemine dikkat çekerek, ortak düşünceleri olduğunu ortaya koymuştur:

“Taraflar, Türkiye ve Azerbaycan'ı birleştiren Azerbaycan Cumhuriyeti Batı rayonları ile Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Nahcivan Özerk Cumhuriyeti arasındaki koridorun (Zengezur Koridoru) açılmasının ve sözkonusu koridorun devamı olarak Nahcivan-Kars demiryolunun inşaatının iki ülke arasındaki ulaştırma-iletişim ilişkilerinin yoğunlaştırılmasına önemli katkı sağlayacağını belirtirler”(Şuşa Beyannamesi'nin Tam Metni, 2021).

Böylece taraflar, gerekli devlet desteğini sağlayarak halkları arasındaki ortak değerlere dayalı yakın ilişkileri insani, sosyal güvenlik, bilimsel, eğitim, sağlık, kültür, gençlik ve spor alanlarında daha da geliştirecek ve derinleştireceklerdir. Bu amaçla, iki ülkenin ilgili kurumları tarafından ortaklaşa olarak sürekli faaliyetler gerçekleştirilecektir. Dağlık Karabağ'ın kontrolüne dair anlaşmazlık nedeniyle ortaya çıkan, her iki tarafın da binlerce kayıp verdiği ve yaklaşık bir buçuk ay süren savaşa 10 Kasım 2020 tarihinde ilan edilen mutabakatla son verilmiştir. Azerbaycan'ın özellikle stratejik öneme sahip Şuşa kentini ele geçirmesi sonucunda Erivan yönetimi yenilgiyi ve Karabağ'dan tamamen çekilmeyi kabul etmek durumunda kalmıştır. Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, anlaşmanın halkı için acı verici olduğunu fakat savaş sonucunda ordunun ısrarı ile bu kararı aldığını ifade etmiştir. Rusya'nın arabuluculuğuyla Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan arasında imzalanan mutabakatla Güney Kafkasya'da 28 yıldır devam eden statüko bozulmuş ve yeni bir süreç başlamıştır (Çalışkan, 2020).

Azerbaycan'ın 44 günlük savaşta kazandığı zaferin ardından Güney Kafkasya Bölgesi, sosyo-ekonomik entegrasyonun, jeopolitik manevraların ve jeostratejik tavizlerin yeni "merkezi" haline geldi. Böylelikle Azerbaycan bölgede siyasi ve askeri işbirliğini artırmayı amaçlayan bir yol haritası olarak nitelendirdi ki, bölgede istikrar ve barışın kurulmasında bölgenin lider devleti olsun. Bu savaş, sadece Azerbaycan'ın karadaki başarılı bir askeri operasyonu değil, aynı zamanda büyük güçlerle diplomatik görüşmelerde başarı vesilesi olmuştur. Ermenistan'ın güçlü müttefikler bulamamasının arka planına karşı Azerbaycan, örnek ve esnek bir politika sergiledi ve çatışmadan önce kurduğu ittifaklar gurur vesilesi oldu. Böylece Azerbaycan, üçlü yapılanmalar için bölgesel işbirliğinde çekirdek bir rol oynamaktadır. Öte yandan, Azerbaycan coğrafi olarak da merkezi bir rol oynamaktadır. Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki 44 günlük savaşın ardından bazı uzmanlar Azerbaycan-Türkiye-İngiltere veya Azerbaycan-Türkiye-Ukrayna gibi yeni takımı yıldızların ortaya çıkacağını öngördüler. Aynı zamanda Kuzey-Güney koridoru içerisinde Azerbaycan-Rusya-İran platformunun oluşması da kaçınılmazdır. "Güney Kafkasya'da güvenlik açısından, bu tür üçlü ittifakların yokluğu bazı avantajlara sahiptir" diyen Aslanov bölgedeki savaştan sonraki politik durumu doğru bir şekilde değerlendirmektedir (Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı İdaresi yetkilisi Aslanov, 2014).

Şuşa Deklarasyonu'nun imzalanmasının ardından Aliyev ile Putin arasında buna benzer bir bildirge imzalandı. Azerbaycan ve Rusya'nın böyle bir bildirge imzalaması Moskova tarafından memnuniyetle karşılandı. Rusya savunma dergisi Nationalnaya Oborona'nın yazı işleri müdürü emekli Albay Igor Korotchenko, imzalanan bildirgenin Güney Kafkasya bölgesinde barış ve istikrarı güçlendireceğini ve bölgedeki güvenlik ilişkilerinde önemli bir rol oynayacağını söyledi: "Moskova Deklarasyonu, Rusya ile Azerbaycan arasındaki stratejik ortaklığın bir teyididir. Bu bağlamda iki ülke arasındaki siyaset, ekonomi, askeri-teknik işbirliği ve kültürel alışveriş alanlarındaki ilişkiler yeni bir boyuta taşınıyor" (Hacıyev, 2022). Ayrıca, bu bildirgenin küresel ve bölgesel durum üzerinde olumlu bir etkisi olacaktır ki, Azerbaycan'ın bölgesel ilişkilerinin güçlenmesinde önemli olacağına işaret ediyordu. Öyle ki, Güney Kafkasya'da barış, istikrar ve

güvenlik sağlanması Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne bağlıdır ve bu nedenle Türkiye üçlü bildirgeyi bir an önce tamamlamak için elinden gelen her şeyi yapmaktadır.

Moskova, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki Şuşa Beyanannamesi'nin imzalanması ile Rusya'nın bölgede etkisinin azalmasından endişe etmektedir. Öyle ki, Beyanname'nin II. maddesi şöyle der: Üçüncü bir Tarafın veya bir grup Devlet tarafından silahlı saldırı veya askeri saldırı olması durumunda, taraflar, BM Şartı'nın 51. Maddesinin uygulaması da dahil olmak üzere, ellerinden gelenin en iyisini yapmak için gerekli tüm önlemleri alma konusunda birbirlerine yardım etmeyi kabul ederler. Bu yardımın şekli ve miktarı Taraflar arasında gecikmeksizin kararlaştırılacaktır. Antlaşma'nın III.maddesi de II. maddeye dayalı, iki devlet, birbirlerine ve birbirlerine yardım etme çabalarını pekiştirmek için savunma ve askeri-teknik politikaların uygulanmasında ve silahlı kuvvetleri arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesinde yakın işbirliği yapacaklardır (Reşid, 2022).

Şunu da belirtmek gerekir ki Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan ittifakı Güney Kafkasya'da barış ve güvenliğin tesisi için yeterli değildir, çünkü Rusya olmadan bölgede olayların kontrolü mümkün değildir. Ancak son gelişmeler bölgesel rollerin değiştiğini gösteriyor ki aktif sınır ötesi işbirliği ve ortak güvenlik kaygıları ile Rusya, bu tür eylemlerin Kuzey Kafkasya'yı ve özellikle Dağıstan'ı olumsuz etkileyeceği korkusuyla Azerbaycan ile ilişkileri bozmamaya özen göstermektedir. Azerbaycan böylece kendi çıkarlarını Rusyaninkilerle bağdaştırabildi ve Moskova'nın sadece Azerbaycan ile iyi ilişkiler sürdürmekle değil, aynı zamanda orada ekonomik ve siyasi istikrarı sürdürmekle de ilgilenmesini sağladı.

Bu amaçla Erdoğan ve Aliyev tarafından yeniden gündeme getirilen 3+3 formatındaki bölgesel işbirliği platformunda altı devletin katılımıyla görüşmeler gündeme geldi. Ancak Güney Kafkasya'da çözülmesi gereken son derece önemli etnik ve toprak sorunları vardır ki bunlar bölgesel işbirliğinin sağlanmasını engelliyor. Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından konu ile ilgili yapılan açıklamada, "Güney Kafkasya'da kalıcı barış ve istikrarın tesisine yönelik olarak Sayın Cumhurbaşkanımız ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev tarafından önerilen 3+3 formatındaki bölgesel işbirliği platformunun ilk toplantısı 10 Aralık 2021 tarihinde Moskova'da düzenlenecektir" ifadeleri kullanıldı (Salcı, 2021).

Bölgesel aktörler arasında İran'ın politikası birçok açıdan dikkat çekicidir. Bölgenin jeopolitik dinamikleri ışığında İran'ın faaliyeti biraz azalmaktadır. Ermenistan Başbakanı'nın Tahran ziyareti sırasında bir takım kışkırtıcı açıklamalar yapılmış olsa da uzmanlar bunun arkasında somut bir adım olmadığını vurguluyor. Örneğin Azerbaycan hakkında uluslararası hukuka uymayan ve saldırgan açıklamalar yapıldı. Güney Kafkasya'nın siyasi haritasında değişiklik yapılması gerektiği sonucuna varıldı. Her halükarda, bazı çevreler dünyaya bir dizi tarihi anı unutmadıklarını söylediler. Aynı zamanda, Ermeni ayrılıkçılığının aşırı biçimi de kendini göstermiştir. Paşinyan'ın İran ziyareti sırasında Tahran'ın merkezindeki Ararat Kulübü'nde Ermeni toplumu ile yaptığı görüşmede çektiği afişte "Karabağ Ermenistan'dır ve son" yazıyordu (AZƏRTAC. 2019). Bu politikayla çelişen önemli konuların altını çizebiliriz. İran konusunda

uzman olan Arif Keskin'e göre, İran'ın Karabağ konusunda tutarsız gibi görünen eylem ve tutumlarının arkasında birlik bir yaklaşım ve beş koldan oluşan bir politika oluşmaktadır. Bu beş yüzlü siyasi olayı şöyle açıklıyor:

- İranlı din adamlarının İran, Karabağ'da Şiilere/Müslümanlara yönelik zulme ilişkin açıklamaları, "içeride müminlere yönelik olası hayal kırıklıklarını gidermeye, düzeltmeye, düzeltmeye ve hafifletmeye yönelik kamu diplomasisi çabaları" olarak yorumlanabilir,
- Karabağ meselesi o kadar hassastır ki İran'da Türk milliyetçiliğini harekete geçirebilir. Rusya, Türkiye, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve çatışma tırmanırsa muhtemelen İsrail de savaşa katılacak,
- Bu tür ülkelerin bölgeye askeri yollarla girmeleri muhtemeldir. Bu nedenle İran'ın resmi açıklamalarının çoğunda ateşkes, arabuluculuk gibi kelimeler yer alıyor,
- İran'ın bölgesel politikası; Bu, Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki gergin ilişkileri sürdürmeyi ve böylece Azerbaycan'ın büyümesini engellemeyi amaçlıyor. Bu nedenle güçlü Azerbaycan yönetimine müsamaha göstermeyen İran yönetimi, Ermenistan ile iyi ilişkiler kurmuş ve ona yardım etmiştir:
- İran'ın Karabağ politikası Aryan/Fars milliyetçiliği ekseninde gelişmiştir. Bu zihniyet, halen İran'ın bir parçası olarak gördüğü Azerbaycan'ı İran medeniyetinin havzasına yerleştirmektedir (Keskin, 2020).

Kafkassam Direktörü Dr. Hasan Oktay Ankaranın bölgedeki kalıcı barışı ve istikrarı sağlamak amacı ile gerçekleştirmek istediği bu bölgesel işbirliği platformu hakkında şöyle demektedir: "Öncelikle Güney Kafkasya'da barışın tesis edilebilmesi için buna benzer birçok platformun oluşturulması lazım. Rusya-Gürcistan krizinde Türkiye, Bölgesel İstikrar ve İşbirliği platformu önermişti ama beklenen sonuçları vermediği için Güney Kafkasya'da problemler bugüne kadar yansdı. Özellikle 44 günlük Karabağ savaşından sonra bölgede sorunların bittiği zannedildiği bir noktada, aslında bitmediği gibi daha da içinden çıkılmaz bir hale dönüştü. Bunun gösterilmesi açısından 3+3 formülü önerilmişti. Fakat bölgedeki ismi geçen bütün devletlerin çıkarları farklı pencerelerden değerlendirildiği için bu 6 devletin bir araya gelerek Güney Kafkasya'da bir sorunu çözme şansları oldukça zayıf. Zaten Moskova'daki toplantıda Gürcistan'dan bir yetkilinin olmaması da 3+3 değil 3+2 olduğunu ve tarafları ve bölgedeki çıkarları açısından değerlendirdiğimizde İran'ın da Gürcistan gibi bölgedeki gelişmelerden rahatsız olduğunu söylemek mümkün. Çünkü İran ile Ermenistan arasında Basra Körfezi'nden başlayıp Gürcistan'ı da içine alan bir yol projesi var. Bu projenin karşılığında da 10 Kasım'da Moskova'da imzalanan barış antlaşmasından sonra Zengezur Koridoru gündeme geldi. Bu koridor basına yansıdığı gün itibarıyla Türkiye ile İran ve İran ile Azerbaycan arasında adı konmamış bir gerginlik oluştu. Çünkü İran, Laçın gibi bir koridorun Zengezur'da açılmasının Ermenistan ve Gürcistan'la ilişkilerine zarar verebileceğini düşünüyor"(Salcı, 2021).

Ermenistan, Beyanname'nin imzalanmasını ve Şuşa'da Türkiye konsolosluğunu açmasını kendisi için bir tehlike kaynağı olduğunu düşünerek hoş karşılamadı. Erivan Bölgesel Araştırmalar Merkezi'nin direktörü Richard Giragosyan, ziyaretin "Aliyev hükümetinin zaferinin bir göstergesi olarak hazırlandığını" söyledi. Giragosyan, OC Media ile yaptığı röportajda, "Bu açıdan bakıldığında, cumhurbaşkanının ziyareti aynı zamanda Türkiye'nin bu savaşta Azerbaycan'a eşi benzeri görülmemiş doğrudan askeri desteğinin bir göstergesiydi. Aslında, Türkiye'nin Azerbaycan'a yaptığı askeri desteğin ve yatırımın derinliği göz önüne alındığında, anlaşma normaldir ve Türkiye'nin Azerbaycan'ın ana askeri hamisi olarak eski rolüne geri döndüğünü teyit etmektedir"(Aghayev, 2021).

Genel olarak üçlü ittifak stratejisi, Azerbaycan'ın bölgede istikrar ve güvenlik açısından dengeleme politikası ile tutarlıdır. 19 Ekim 2021'de Güney Kafkasya'yı ziyaret eden AB Güney Kafkasya Temsilcisi Toivo Klaar, müreffeh ve barışçıl bir Güney Kafkasya için tüm ortaklarla birlikte çalıştıklarını ve kalıcı bir barış ve güven inşa etmenin Avrupa'nın bölgesel politikası için önemli olduğunu söyledi (Nüsrətoğlunun, 2022). AB, bölgedeki stratejik çıkarlarını gerçekleştirmek için etnik ve toprak çatışmalarının ülkelerin toprak bütünlüğü çerçevesinde çözülmesini desteklemektedir. Bu amaçla AB, savaştan sonra Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki sınırları askerden arındırmak ve sınırlamak, büyük bir barış antlaşmasına hazırlık için çeşitli görüşmeler ve temaslar yapmak ve düşmanlık ortamını karşılıklı olarak hafifletmek için adımlar atmaktadır. Ancak bazı bölgesel konularda Güney Kafkasya'nın "arka bahçesi" olan Rusya'ya sırtını dönemez.

Şuşa Beyanname'sinin kilit noktalarından biri Zengazur koridorunun açılmasıdır. Taraflar, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin batı bölgeleri ile Azerbaycan Cumhuriyeti Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti arasında Azerbaycan'ı ve Türkiye'yi birbirine bağlayan koridorun açılmasını (Zangazur koridoru) ve bu koridorun devamı olarak Nahçıvan'ın inşasını kararlaştırır. Kars demiryolu iki ülke arasındaki ulaşım ve iletişim bağlantılarının gelişmesine önemli katkı sağlayacaktır. Nitekim Azerbaycan ve Türkiye'nin hayata geçirdiği Bakü-Tiflis-Ceyhan, Güney Gaz Koridoru ve Bakü-Tiflis-Kars demiryolu projeleri, ülkenin kaderini kökten değiştirmiştir. Güney Kafkasya ve Yeni Zengazur koridoru tüm bölge üzerinde benzer bir etki yaratacaktır. Azerbaycan, Horadiz'den Ermenistan sınırına kadar kurtarılan topraklarda demiryolu inşaatına şimdiden başladı. Nahçıvan demiryolunun büyük bölümü çalışır durumda ve eksik kısımlar kısa sürede tamamlanacaktır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Güney Kafkasya'nın ekonomik kalkınmasında oynayabileceği olumlu rol hakkında yorum yapan Shahmar Hajiyev, "Washmar'ın istikrar ve bölgesel ekonomik işbirliğini sağlamada daha aktif bir rol oynaması için büyük bir fırsat olduğuna dikkat çekiyor. Örneğin, Güney Kafkasya'da ulaşım bağlantılarının açılması, Güney Kafkasya ülkeleri arasında bölgesel diyalog, işbirliği ve ortaklığı geliştirerek bir platformun omurgasını oluşturabilir. ABD, bölgesel ekonomik entegrasyona katkı sağlayacak Zengezur koridorunun bölgede açılmasına destek vermelidir"(Bulletin, 2021. p.5).

ABD, İngiltere ve AB ülkelerinin bölgeye ilgisi genel olarak bu ülkelerin Kafkasya politikaları, Azerbaycan'ın Rusya ve İran arasında çok önemli coğrafi pozisyonda bulunması, bölgenin

Orta Asya ile transit güzergahında ve Hazar Denizi ile Karadeniz arasındaki kritik koridorda yerleşmesi ile şekillenmiştir. Bu nedenle Ermenistan-Azerbaycan savaşı sırasında AB Komisyonu ve Parlamentosu tarafları diplomasi masasına davet eden açıklamalar yaptı ve demeçler yayımladılar. Bu demeç ve açıklamalarda Karabağ'daki Ermeni nüfusunun haklarından bahis edildiği gibi Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü vurgusu da yapılmıştır. Tüm bunların yanında ABD gündemi daha fazla korona virüsle mücadele ve seçimler gibi iç meselelerle meşgul olduğundan ikinci Karabağ savaşına bu ülkede gerekli ilgi olmamıştır. Fransa, Azerbaycan ile son 27 yılda geliştirilen iyi ekonomik (Fransa şirketlerinin Azerbaycan'da yatırımları) ve siyasi ilişkilere (Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ve ardından İlham Aliyev seçimlerden sonra ilk yurtdışı ziyaretlerini bu ülkeye yapmışlar) rağmen Ermenistan'ı destekleyen açıklamalarda bulundu. Birleşik Krallık ise hem iki taraflı düzeyde hem de BM Güvenlik Konseyi'nde Azerbaycan'a belirli destek vermiştir (Aslanlan, 2020, s.10-11).

Bölgesel bir tartışma platformu "3+3" kurma girişiminin, Azerbaycan ve Türkiye Cumhurbaşkanı tarafından ortaya atıldığını vurgulayan Bayramov şöyle dedi: "3+3" formatının açılış toplantısı Aralık ayında Moskova'da yapıldı. Amaç, ilk görüş alışverişinde bulunmaktır. Bölge ülkelerinin sorunları, masaya yatırması olumlu. Bu toplantıyı takdir ediyor ve ilk anlaşmaları kabul edilebilir buluyoruz. Ulaşım, iletişim, güven oluşturma ve bir dizi başka konular tartışıldı. Koordinasyon çalışmaları Dışişleri Bakanlıkları tarafından yürütülecektir. Diğer ilgili bakanlıkların sürece koordineli katılımı göz ardı edilmemektedir. Bu platformda daha üst düzeyde bir toplantı yapılması istisna değil". Bayramov, ilk görüşmede Gürcistan'ın olmamasına rağmen, görüşmenin sonuçlarının Gürcistan'a bildirilmesi konusunda mutabık kaldığını ve Gürcistan'ın kararına saygı gösterdiklerini kaydetti (Azerbaycan Dışişleri Bakanı Bayramov'dan..., 2021).

ABD ve NATO, Doğu Komşuluğunda güvenliği artırmak için mevcut fırsatları değerlendirmelidir. Güvenlik ve ekonomik potansiyeli ile GUAM+ formatı, bölgesel güvenliği artıracak, Rusya'ya karşı caydırıcılık işlevi görecektir ve Avrasya'ya jeopolitik çoğulculuğu getirecektir (Huseynov, 2021). COVID-19 salgınının etkilerinin, küresel ekonomide yaşanan durgunluğun ve enerji piyasasındaki fiyat düşüşlerinin yol açtığı sorunlara eklenen işgalden kurtarılan bölgelerin yeniden imar edilecek olmasının getirdiği yük ve savaşın ağır faturası Azerbaycan ekonomisi üzerinde önemli olumsuz etkilere yol açmıştır. GSYİH'deki öngörülen %4'lük düşüş göz önüne alındığında geçen beş yıllık süre zarfında bu oranın en düşük oran olduğu açıkça görülmektedir. Seyahat kısıtlamalarının bir sonucu olarak, turizm sektörü en çok etkilenen sektörler arasında yer almıştır. Aynı zamanda, hizmet, yiyecek-içecek ve ulaşım sektörleri de önemli kayıplar vererek salgından ağır bir şekilde etkilenmeye devam etmektedir. Ayrıca Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Gümrük Komitesi tarafından sağlanan bilgi ve istatistiklere göre ülkenin ihracat ve ithalat kapasitesinde de önemli bir düşüş gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, sahip olduğu yeni statüko Azerbaycan'ı bölgenin ana transit ülkesi olarak doğu-batı ve kuzey-güney lojistik hatlarının geçiş noktası haline getirmiş ve bu bağlamda ileriki dönemlerde, ülkenin enerji gelirlerine bağımlılığının azalması söz konusu olabilir. Karabağ'da işgalden kurtarılan alanların tarımsal açıdan verimliliğinin ve Karabağ'da Ermenilerin kontrolünde bulunan altın madeni ve

hidroelektrik santralının ele geçirilmesinin Azerbaycan ekonomisine katkı sağlayacağı da açıktır (Kınık, 2020. s.72-73).

Türkiye ve Azerbaycan cumhurbaşkanlarının Karabağ'ın Şuşa kentinde imzaladıkları Beyannamesi'nin içeriğine bakıldığında, bölgesel güvenlik konularının daha da önemli hale geldiği görülmektedir. Erdoğan ve Aliyev tarafından imzalanan belgenin metninde, Ankara ve Bakü'nün imzacı ülkelerden herhangi birine yönelik herhangi bir tehdide ortaklaşa yanıt verme niyetinde oldukları belirtiliyor:

“Taraflardan herhangi birinin görüşüne göre, üçüncü bir devlet veya devletlerden bağımsızlığımıza, egemenliğimize, toprak bütünlüğümüze, dokunulmazlığımıza veya uluslararası kabul görmüş sınırlarımızın güvenliğine yönelik bir tehdit veya saldırı olması halinde, taraflar, bu tehdit veya saldırganlık. Yardımın miktarı ve şekli, acil görüşmeler sırasında belirlenecek ve savunma ihtiyaçlarının ortak eylemler ve ayrıca silahlı kuvvetlerin kuvvetlerinin ve komuta yapılarının koordineli faaliyetleri yoluyla karşılanmasına karar verilecektir”(Unyanyanç, 2021).

Bölge, egemenliklerini güçlendirmek, kendilerini komşu güçlerin olumsuz etkilerinden korumak ve sürdürülebilir kalkınmaya elverişli sağlam bir bölgesel istikrar oluşturmak için ekonomik ve güvenlik işbirliğinden önemli ölçüde yararlanabilecek uluslardan oluşan küçük bir bölgedir. Ancak gerçek bunun tam tersidir. Güney Kafkasya, bir dizi ayrılıkçı çatışma ve devletler arası savaşlar yaşamış, çatışmalarla dolu bir bölgedir. Çok sayıda bölge içi çelişki ve düşmanlık bulunmaktadır ve bölge ülkelerinin komşularıyla ilişkileri sorunludur. Bölge içi çatışmalar nedeniyle, bölgesel güvenlik dinamiklerinin ve düşmanlıkların seyrinin şekillenmesinde önemli rol oynayan daha büyük komşularının etkilerine maruz kalmaktadır. Çatışan ittifaklara üyelik veya bu ittifaklara yönelme, bölge içi çatlakları güçlendirerek Güney Kafkasya'da çatışmaların barışçıl çözüm şansını daha da azaltıyor (Mammadov ve Garibov, 2021).

Şuşa Beyannamesi'nin imzalanması ile kısa sürede gerçekleşen uluslararası gelişmelere bakıldığında beyannamenin zamanlamasının da doğruluğu da dikkat çekiyor. Zira beyanname 2020 Savaşından sonra ortaya çıkan küresel ve bölgesel konjonktürde Azerbaycan ve Türkiye'nin koordineli ilerlemesine olanak tanıyor. Beyannamede belirtilen:

“Taraflar, bölgesel ve uluslararası düzeyde istikrar ve refah üzerinden barış, dostluk ve samimi komşuluğa dayalı uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi, ayrıca ihtilaflar ile bölgesel ve küresel güvenlik ve istikrar meselelerinin çözümlenmesi yönünde ortak çaba gösterirler”(Şuşa Beyannamesi'nin Tam Metni, 2021).

Türkiye ve Azerbaycan'ın bölgede ortak stratejik hedefleri olması, Güney Kafkas bölgesinde istikrar ve güvenliğin güçlendirilmesine, tüm ekonomik ve ulaşım bağlarının yeniden kurulmasına, ilişkilerin normalleştirilmesine ve güvence altına alınmasına önemli katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak Azerbaycan-Türkiye ilişkilerine önemli bir ivme kazandıracak Şuşa Deklarasyonu'nun

bölgesel ve küresel güvenliğin de temellerini attığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda Azerbaycan'ın yeni dünya düzenine, küresel jeopolitik sisteme entegrasyonunun bir göstergesidir.

5. Sonuç

Medeniyetler Kavşağı Güney Kafkasya, XXI. Yüzyılın başında büyük güçler arasındaki rekabetin arenası haline geldi. Genellikle Eylül-Kasım 2020'de Ermenistan və Azerbaycan Savaşı sonrası bölgenin jeopolitik durumu yeniden değişmişti. Genel hatlarıyla Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan'ın bölgesel işbirliği sürecinde aktif ve kilit oyuncular olduğu görülmektedir. Her üç ülke ekonomik ve enerji kaynaklarının taşınması yanı sıra jeopolitik konumlarını üçlü ve bölgesel işbirliğini genişletmek için etkin bir şekilde kullanıyor. Bölgenin uzun vadeli kalkınma stratejisinin belirlenmesinde öncü rol oynayan bu üç ülke ilişkilerinin çok önemli bir unsuru olan petrol ve gaz boru hatları, sadece bölgede değil, her üç ülkenin küresel prestijini de önemli ölçüde artırmıştır. Bu projeler sadece üç devletin rin güvenliği için büyük garantiler sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda onların birlik ve stratejik ortaklığı bölgesel güvenlik için de önem taşıyor.

Ermenilerin ve Azerbaycanlıların barış içerisinde ve sorunsuz birlikte yaşaması uzun süre daha mümkün olmayabilir. Özellikle, 44 günlük savaşındaki askeri yenilgi Ermenilerde intikam duygusunu daha arttırmıştır. Hem Karabağ bölgesinde hem de iki ülkenin tam olarak hatları belirlenmemiş devlet sınırında zaman zaman istikrarsızlıklar yaşanabilir. Bu süreç de pürüzsüz ilerlemeyebilir. Rusya, Karabağ'da sahada kazandığı kontrol avantajını eş zamanlı olarak hem Azerbaycan hem Ermenistan hem de Türkiye'ye karşı çeşitli siyasi ve ekonomik konularda pazarlık aleti olarak kullanmaya çalışabilir (bölgenin istikrarı ve Ermenilerin hukuki statüsü üzerinden). Ancak ABD'nin Rusya'ya karşı baskı politikası arttıkça Moskova daha fazla Türkiye ile yaklaşma gereksinimi duyabilir. Diğer taraftan da ABD, Karabağ meselesinde çok taraflı barış gücü misyonunun kurulması için baskı yapabilir. ABD İran'a karşı politikasında yumuşama olursa, bu durum İran'ın yeniden bölgesel meselelerde aktif pozisyon almasında etkili olabilir. Ermenistan-Azerbaycan Savaşı Ankara-Bakü arasındaki askeri, politik ve ekonomik entegrasyon sürecini daha da hızlandıracaktır. Rusya-Ukrayna krizi sonucunda Azerbaycan ve Gürcistan'dan geçen ulaşım koridorunun önemini artmış olacaktır. Böylelikle, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney stratejik ulaşım koridorlarının tam ortasında Türkiye'nin olması uzun vadede Rusya ve İran'a karşı pazarlık gücü ve avantaj kazandırmış olacaktır. Önümüzdeki dönemde Rusya ve İran bölgesel güçler olarak yeniden uzun süreli istikrar için ve hatta statükonun değişmesi için çalışmalarını güçlendirebilirler.

Diğer yandan Şuşa Deklarasyonu ile Türkiye bölgede ulusal çıkarları için son derece önemli olan tarihi, siyasi, askeri ve güvenlik alanlarındaki faaliyetleri yansıtıyor. Böylece, Ankara daha kısa ve düşük nakliye mesafeleri ve maliyetleri, onun bölge devletleri ile arasındaki karşılıklı ticareti daha da artıracaktır. Yeni koridor, ziyaretçilerin daha güvenli ve rahat hareket etmesini sağlayacağı için bölgedeki turizm ilişkilerine de olumlu etki yapacaktır. Geniş anlamda yeni koridor, Türkiye'nin Orta Asya'daki Türk dünyası ile bağlantı kurmasının alternatif ve daha kısa

bir yoludur. Bu nedenle, Azerbaycan topraklarının kurtarılması ve iletişimin yeniden sağlanması, Güney Kafkasyada barış ve güvenliği korumakla beraber, Orta Asya Türk ülkeleri arasındaki ilişkiler için yeni gelişme perspektifleri açacaktır.

Kaynakça

- Aghayev, İ. (2021).The 'Shusha Declaration': Strategic realignment or business as usual? <https://oc-media.org/features/the-shusha-declaration-strategic-realignment-or-business-as-usual/>. Erişim Tarihi: 25.01.2021.
- Aslanlan, K. (2020). Karabağ Meselesi için “3 Boyutlu” Analitik Perspektif Önerisi. Karabağ Zaferi: Kafkasyada Yeni Dengelerden Türk ve İslam Dünyasında Yeni İşbirliği Modeline. ULİSA1
- Asker, A və Özpınar, G. Z. (2021). Azerbaycan'ı Zafere Götüren Büyük Taarruz: 44 Günlük Savaşın Anatomis. *Avrasya İncelemeleri Dergisi – Journal of Eurasian Inquiries* 10, 1 DOI: 10.26650/jes.2021.004
- Azerbaycan Dışişleri Bakanı Bayramov'dan Şuşa Deklarasyonu açıklaması. Aralık 27, 2021 <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycan-disisleri-bakani-bayramovdan-susa-deklarasyonu-aciklamasi-41969643>. Erişim Tarihi: 18.05. 2021
- Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı İdaresi yetkilisi Aslanov ‘Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan Üçlü İttifakı ve Bölgesel Politikanın Geleceği’ konferansında konuştu. 17 Şubat 2014. <https://www.star.com.tr/dunya/turkiyegurcistanazerbaycan-ittifaki-dunyaya-ornek-olacak-haber-844504/>. Erişim Tarihi: 12.06. 2021
- Atlas.media. Georgia. Retrieved from. 14 Şubat, 2019. <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/geo/>. Erişim Tarihi: 14.02. 2021
- Bayramova, A. (2020). “Regional nəqliyyat-kommunikasiya sisteminin yeni qovşağı – Naxçıvan MR”, Milli.az, news.milli.az/economy/897251.html. Erişim Tarihi: 06.02. 2021
- Bingöl, O. (2013). Tarihsel Süreçte Rusya'nın Kuzey Kafkasyayı Kontrol Stratejilerinde Geline Aşama: Başarısızlık ve Terör. Karadeniz Araştırmaları (37) <https://doi.org/10.12787/KARAM704>
- Büyükakıncı, E. (2012). XXI. Yüzyılın başında Türkiyeden Avrasyaya bakış: yeni algılama biçimleri ve kurumsal yöntemler. Ed. F.Sönmezoğlu, N.Ö.Baklacioğlu, Ö.Terzi.. XXI.Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi. İstanbul: Der Yayınları.
- Ceferova, E; Hüseyinov,V; Bağirov, O; Hacıyev, Ş ve Esgerova, R. (2021). 44 Günlük Karabağ Savaşı: Mülahizə və nəticələr. Bakı: Beynəlxalq Münasibətlər Təhlil Mərkəzi,
- Cumhurbaşkanı Aliyev: “Şuşa Deklarasyonu ile Azerbaycan-Türkiye ilişkileri yeni bir aşamaya geldi”. 15. Haziran 2021, <https://www.sondakika.com/haber/haber-susa-beyannamesi-ile-azerbaycan-turkiye-iliskileri-14202339/>. Erişim Tarihi: 21.03. 2022
- Çalışkan, B. (2020). 2. Karabağ Savaşı ve Güney Kafkasyada Yeni Dönem. https://insamer.com/tr/2-karabag-savasi-ve-guney-kafkasyada-yeni-donem_3524.html. Erişim Tarihi: 19.07. 2021
- Gérard Dussouy. (2006). Les Théories,Géopolitiques L'Harmattan, Paris
- Guliyev, S. (2018). Bölgeselleşme Çevresinde Kafkasyada İşbirliği İmkanları ve Engeller. Black Sea-Caucasus Region: Risks and Opportunities
- Güney Kafkasya'nın jeopolitik manzarası: karmaşıklık ve risklerin arka planına karşı 29.03.2019. Bakı, 29 mart. AZƏRTAC. https://azertag.az/xeber/Cenubi_Qafqazin_geosiyasi_menzeresi_murekkeblilik_ve_riskler_fonunda-1263163. Erişim Tarihi: 16.02. 2021

- Hacıyev, A. (2022). Rus uzman: Moskova ve Şuşa deklarasyonları Azerbaycan'ın blok dışı statüsünü güçlendiriyor. <https://tr.sputniknews.com/20220223/rus-uzman-moskova-ve-susa-deklarasyonlari-azerbaycanin-blok-disi-statusunu-guclendiriyor-105.416.4342.html>. Erişim Tarihi: 16.03. 2022
- Huseynov, R. (2021). GUAM+: Türkiye ve NATO için yeni fırsatlar. <https://www.independentturkish.com/node/414431/t%C3%BCrkiye-ve-nato-i%C3%A7in-yeni-f%C4%B1rsatlar>. Erişim Tarihi: 27.03.2022.
- İyikan, N. (2011). Türk Dış Politikasında Orta Asya ve Güney Kafkasya'nın Yeri. Orta Asya – Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler 1991-2010. İstanbul: Hiperlink Yayınları
- İsaev, A Boris (2006). Geopolitika, Sankt-Petersburg: Piter
- Kaşıkcı, N ve Yılmaz, H. (2000). Aras'tan Volga'ya Kafkaslar. İstanbul: Türk Metal Sendikası Araştırma Bürosu Yayınları
- Keskin, A. (2020). İran'ın Karabağ Siyasetinin 5 Yüzü, <https://fikirturu.com/jeo-strateji/iranin-karabag-siyasetinin5-yuzu/>, Erişim Tarihi: 16.02. 2021
- Kınık, H. (2020). Karabağ Savaşı ile Yeniden Dirilen Azerbaycan. (Ed) Özgür Tüfekçi. Karadeniz:2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler. Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları
- Koçer, G. (2010). "Gürcistan: Jeopolitik, Jeokültür, Jeoekonomi". *Orta Asya ve Kafkasya Rekabette İşbirliğine*. Ed T. Arı, Bursa: Marmara Kitap Merkezi Yayınları
- Kommersant, Georgian President unbalances Transcaucasia. Retrieved from 14 Şubat, 2019. <https://www.kommersant.ru/doc/3909782>. Erişim Tarihi: 25.01.2020.
- Mammadov, F ve Garibov, A. (2021). South Caucasus as a Regional Security Complex: Divergence of Identity and Interdependence of Security. Cooperation in Eurasia. Linking Identity, Security, and Development. Bakü: South Caucasus as a Regional Security Complex.
- Nüsratoğlunun, T. (2022). "Cənubi Qafqazda böyük sülh sazişi mümkündürmü?". <https://www.trt.net.tr/azerbaycan/proqram/2021/10/21/c-nubi-qafqazda-boyuk-sulh-sazisi-mumkundurmu-1722593>. Erişim Tarihi: 25.06.2021.
- Reşid, L. (2021). Şuşa Bəyannaməsi regional və qlobal təhlükəsizliyə zəmin yaradır. Halk Gazetesi. <https://xalqazeti.com/az/news/78723>. Erişim Tarihi: 25.01.2022.
- Patan, R ve Tüfekçi, Ö. (2020). Karabağ Savaşı ile Yeniden Dirilen Azerbaycan. Karadeniz 2020 gelişmeleri ışığında bölgesel değerlendirmeler, (Ed) Özgür Tüfekçi, İstanbul: Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Salmanov, E. (2019). Azerbaycan-Türkiye İlişkileri ve Haydar Aliyev(1993-2003). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Son dakika haberi... Cumhurbaşkanı Erdoğan Şuşa'da... Türkiye ve Azerbaycan imzaları attı. Haziran 16, 2021 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberi-cumhurbaskani-erdogan-susadaturkiye-ve-azerbaycan-imzolari-atti-41832927>. Erişim Tarihi: 20.01.2021.
- Sputnik-Georgia, Salome Zurabishvili's first visit to Armenia. Retrieved from 14 Şubat, 2019. https://sputnik-georgia.ru/trend/zurabishvili_armenia/. Erişim Tarihi: 20.01.2021.
- Salcı, T. (2021). 3+3 formatındaki bölgesel işbirliği platformu Güney Kafkasya'ya barış getirir mi? <https://tr.sputniknews.com/20211210/33-formatindaki-bolgesel-isbirligi-platformu-guney-kafkasyaya-baris-getirir-mi-105.164.8310.html>. Erişim Tarihi: 28.07.2021.
- Şimşir, B. Kars Antlaşması, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kars-antlasmasi/>. Erişim Tarihi: 16.02. 2022
- Şuşa Beyannamesi'nin Tam Metni, AVİM, 16 Haziran 2021, <https://avim.org.tr/tr/Bulten/ISTE-SUSA-BEYANNAMESI-NIN-TAM-METNI>. Erişim Tarihi: 25.06.2022.

- Şuşa Deklarasyonunun ittifak ilişkileri ve bölgesel güvenlik açısından tarihi-siyasi önemi. 12 Şubat, 2022. https://azertag.az/xeber/Muttefiqlik_munasibetleri_haqqinda_Susa_Beyannamesinin_tarixi_siyasi_ehemiyeti_ve_regional_tehlikesizlik-2011490. Erişim Tarihi: 25.02.2022
- Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Müttelik İlişkileri Hakkında ŞUŞA BEYANNAMESİ. 15 Haziran, 2021 <https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/2021-06-15-Azaebaycan-SusaBeyannamesi.pdf>. Erişim Tarihi: 25.06.2021.
- The Shusha Declaration as a roadmap for a new security architecture in the South Caucasus. Bulletin / Highlight of the Foreign Policy of Republic of Azerbaijan 2021
- Uğur, G. (2009). Türk Dış Politikasında Güney Kafkasya Bölgesindeki Güç Mücadeleleri ve Büyük Kafkasya Kalkınma Girişimi. Ankara: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
- Unyanç, V. (2021). Alternativa Şuşinskoy deklaracijy. <https://www.ekhovkavkaza.com/a/31315175.html>. Erişim Tarihi: 18.04.2021.
- Yalçinkaya, A. (2006). *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler: Etnik Düğünden Küresel Kördüğüne*. Ankara, Lalezar.
- Yalçinkaya, A. (2011). TRACECA as a Eurasian organization. *6th silk road international conference*, Tbilisi.

Declaration of Shusha: The importance of Turkey's cooperation with Azerbaijan and Georgia in the security framework of South Caucasus: current expectations and challenges

Murad ASADOV

In modern times, the South Caucasus is a region of geopolitical importance that allows Central Asia to open to the Black Sea and from there to Anatolia and Europe, influencing the interests of Russia, Türkiye and Iran. The South Caucasus, a transitional region between East and West, North and South, occupies a special place in the emerging world order after the Cold War. As known, Türkiye is located in the middle of the three most important crisis regions in the world. Two of these regions, the South Caucasus and the Middle East in particular, are not only of interest to the world powers for their energy resources, but also a competitive area for them. It is difficult to say that such a situation is positive for the security of the region.

After the collapse of the USSR, the confrontation between the East-West block was replaced by new friendly relations. Under the circumstances, Türkiye changed its foreign policy in order to find new allies to defend its interests on the international platform. The establishment of two independent states in the South Caucasus, Türkiye's foreign policy priorities have been identified as follows: To prevent the return of Russia to South Caucasus; to support the independence and territorial integrity of the states of the region, and to achieve the safe transportation of energy resources of the Caspian Basin to Western markets.

After the collapse of the USSR, Russia wanted to resolve two main issues by keeping the South Caucasus under its control. The first was to maintain security in the southern region of Russia, and the second was to keep Western countries out of the region as much as possible. In this respect, the positions of Russia and Iran coincided, but contradicted the positions of Türkiye. Georgia and Azerbaijan, which are trying to break free from Russia's influence, are on Türkiye's side in this regard. Despite Russia's current problems and economic difficulties, its sufficient military presence threatened the countries of the region. The fact that the South Caucasus is a "safe zone" is important for Türkiye. For this purpose, in April 2002, the leaders of Türkiye, Azerbaijan and Georgia signed the "Trabzon Agreement" in Trabzon. With this agreement, an

* Bakü Devlet Üniversitesi, Siyasi Bölümü, Doktora Öğrencisi, muradasadov@bsu.edu.az, ORCID: 0000-0003-1528-2533

alliance of Türkiye, Georgia and Azerbaijan was formed in the region, which began to worry neighboring Russia and Iran. It was no coincidence that the Iranian Foreign Minister paid an unscheduled visit to Moscow in early May 2002. The main issues discussed during the visit were the status of the Caspian Sea, regional security and the influence of Western countries in the region. The Trabzon Declaration was on the agenda of the Türkiye, Azerbaijani and Georgian media, as well as the Russian and Iranian media. At the meeting, along with the security of the South Caucasus, Azerbaijan's support for Azerbaijan's position on the oil and gas pipelines that will pass through the three countries, along with further strengthening the isolation of Armenia, also affected the interests of Russia and Iran.

After the 2018 Russia-Georgia war, Türkiye suggested a Regional Stability and Cooperation platform, but the problems in the South Caucasus have been reflected until today, as it did not yield the expected results. Especially after the 44-day Karabakh war in 2020, at a point where the problems in the region were thought to be over, it turned into an even more unbearable situation. In order to demonstrate this, the 3+3 formula was proposed. However, since the interests of all the states mentioned in the region are evaluated from different perspectives, the chances of these 6 states to come together to solve a problem in the South Caucasus are very weak. In fact, the absence of a Georgian official at the meeting in Moscow was 3+2, not 3+3. In terms of the parties and its interests in the region, it is possible to say that Iran, like Georgia, is uncomfortable with the developments in the region. Because there is a road project between Iran and Armenia that starts from the Persian Gulf and includes Georgia. In return for this project, the Zangezur Corridor came to the fore after the peace agreement signed in Moscow on November 10. As of the day this corridor was reflected in the press, an unspecified tension arose between Turkey and Iran, and between Iran and Azerbaijan. Because Iran thinks that opening a corridor like Laçın in Zangezur could harm its relations with Armenia and Georgia.

Russia, inherited from the USSR, is a major threat to the South Caucasus states with its great power and imperialist ideals. The relations of the South Caucasus countries into a peaceful organization will ensure that Türkiye is also in a state of security, although the aggressive policy of Armenia, which is backed by Russia, does not allow it. While Azerbaijan-Georgia-Türkiye cooperation seeks to establish security and lasting peace in the region, Russia and its ally Armenia are making every effort to delay this process.

The comparative-political analysis method was widely used in the research. Using this method, the materials of the mutual meetings of the heads of state and government of Türkiye, Georgia and Azerbaijan were extensively analyzed. It is also based on a systematic approach to international relations, historical and expert analysis, examination of documents, causes – consequences, analysis-synthesis methods from general logic and prediction methods.